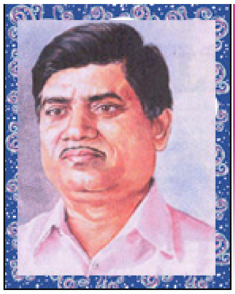

కొన్ని దశాబ్దాలపాటు ఆకాశవాణిలో వివిధ హోదాల్లో పనిచేసిన అల్లంరాజు వెంకటరావు గారు 'సుధామ'గా సాహితీ లోకంలో సుప్రసిద్ధులు. సుధామగారు కవి, రచయిత, వక్త, కాలమిస్ట్, కార్టూనిస్ట్, సాహితీ విమర్శకులు..! వృత్తి రీత్యానూ, ప్రవృత్తి రీత్యానూ ఆయన కలుసుకున్న, తెలుసుకున్న వ్యక్తుల గురించి, సందర్భాల గురించి ప్రతినెలా 'రేడియో జ్ఞాపకాలు'గా మలచి మనకి అందిస్తున్నారు. సుధామగారి ఇ-మెయిల్ – **sudhama_51@yahoo.com**

16

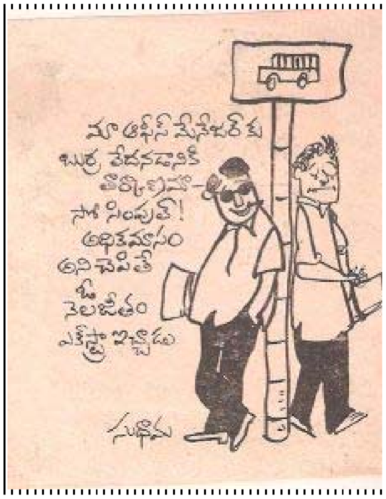

ఆకాశవాణి కళలకు నిలయం అన్నమాట నిజమేగానీ, అందులో పనిచేసేవారికి అది – 'ఆఫీసే' అన్న సంగతి మరిచి పోకూడదు. ఇప్పుడంటే – 'ప్రసారభారతి' వ్యవస్థలో భాగంగా అంటున్నారుగానీ, ఆ రోజుల్లో అదీ ఒక ప్రభుత్వకార్యాలయమే! అంచేత – గవర్నమెంట్ ఆఫీసుల్లో సాధారణంగా కానవస్తూండే ఉద్యోగ సంబంధిత సమస్యలూ, క్యాడెర్ల మధ్య వ్యత్యాసాలూ, పాక్షికతలూ.. అక్కడా ప్రతిబింబిస్తూండడం మామూలే. అనౌన్సర్లకూ, డ్యూటీ ఆఫీసర్లకూ ఇమ్మీడియట్ 'బాస్' అంటే – 'పెక్స్(కో)' అనబడే ప్రోగ్రాం ఎక్జిక్యూటివ్ కో ఆర్డినేషన్ వ్యక్తే! సెలవు రికమెండ్ చేయాలన్నా, పనులు పంపకం చేయాలన్నా, పనిలో లోపాలు జరిగినప్పుడు శ్రీముఖాలు (మెమోలు) ఇవ్వాలన్నా, ప్రాథమికంగా పెక్స్(కో)కే హక్కు అన్నట్లుండేది. ఆ రోజుల్లో అనౌన్సర్లూ, డి.ఓలు (డ్యూటీ ఆఫీసర్లు) నేరుగా ఏ.ఎస్.డి (అసిస్టెంట్ స్టేషన్ డైరెక్టర్), ఎస్.డి. (డైరెక్టర్)లతో కలవడం అనేదే అరుదుగా జరిగేది.

నేను హైదరాబాద్ ప్రధాన కేంద్రానికి బదిలీ అయి 1982 ఏప్రిల్ 15 మధ్యాహ్నం అక్కడ చేరేనాటికి, శ్రీ గోవర్ధన్ పెక్స్(కో) గా ఉండేవారు. అంతకుముందు శ్రీ గోపాల్ వంటివారు కూడా హైదరాబాద్ 'ఎ' లో పెక్స్(కో)గా చేసినవారే! శ్రీ గోపాల్ అంటే ఎవరో మీకు తెలియాలంటే – 'శంకరాభరణం' సినిమా గుర్తుచేయాలి. శంకరాభరణంలో హార్మోనియం మీద అమ్మాయికి సామజవరగమన కృతిని 'కొత్తప్రయోగం' అంటూ నేర్పించిన దాసు మాష్టారిగా వేసి, శంకరశాస్త్రి చేత తిట్లు తిన్న పాత్ర ధరించినది ఆయనే. శ్రీ గోపాల్ మంచి నటుడు కూడాను. మద్యం వంటి వ్యసనం వల్ల త్వరగా ప్రాణం కోల్పోయిన ప్రతిభావంతుల్లో ఆయనొకరు! ఆయనపోయాక వాళ్ళ పెద్దమ్మాయి 'ఇందిర', ఆకాశవాణి విజయవాడ కేంద్రంలో పి.జి

(క్లర్క్ గ్రేడ్)గా చేరింది. నేను డ్యూటీ ఆఫీసర్ నుండి పదోన్నతి పొంది 1990లో ఆకాశవాణి విజయవాడ కేంద్రంలో ఉషశ్రీగారి తర్వాత తెలుగు సాహిత్య విభాగాన్ని ప్రోగ్రాం ఎక్జిక్యూటివ్‌గా చూసినంతకాలం, ఇందిరయే - నాకు ప్రోగ్రాం సెక్రెటరీగా చేసింది. నాకంటే బాగా చిన్నమ్మాయి కనుక అలా అంటున్నానుగానీ, నిజంగా మంచి సౌమ్యురాలు. పనిమంతురాలు. సరే! విజయవాడ ఘట్టంకు వెళ్ళాక ఆ సంగతులు చెప్పుకుందాం. ఓ క్రమంలో పోతున్నాం కదా -

శ్రీ గోవర్ధన్

శ్రీ గోవర్ధన్ గురించి కదూ చెబుతున్నా! ఆయన ఎత్తుగా, మంచి బలిష్ఠంగా ఉండేవాడు. ప్రోగ్రాం ఎక్జిక్యూటివ్ అంటే తాము పనులు చేయనక్కర్లేదనీ, 'ఎక్జిక్యూటివ్' చేయించడమే తమపని అనీ, అలా చక్కగా 'పెత్తనం' చేయగల'కళ' కొందరికే ఉండేది. గోవర్ధన్ గొప్ప కార్యక్రమాలు ఏవీ చేసిన గుర్తునాకు లేదు గానీ, ప్రోగ్రాం ఎడ్మినిస్ట్రేషన్ మాత్రం బాగా చేసేవాడు.

ప్రసారమవుతున్న కార్యక్రమాలూ, వాటి వివరాలూ అంటే ఆ కార్యక్రమం పేరు, ప్రసంగమైతే ప్రసంగకర్త, నాటకమైతే రచయిత పేరూ, పాత్రధారుల పేర్లూ, సంగీతమైతే గాయనీగాయకులూ, వాద్యబృందం, కీర్తనలూ వాటి వివరాలూ, ఆ కార్యక్రమం ఎప్పుడు రికార్డు చేయబడిందీ, ఆ ఆర్టిస్టులకు పారితోషికాలు చెల్లించబడ్డాయాలేదా, అది రికార్డు చేయబడిన టేప్ నెంబర్, ఆ కార్యక్రమం మొదటిసారిగా ప్రసారమవుతోందా, లేక పునఃప్రసారమా, సమయం, ప్రసార వ్యవధి ఇవన్నీ కూడా పేర్కొంటూ.. డ్యూటీ ఆఫీసర్ ఓ పుస్తకంలో వివరాలన్నీ నమోదు చేయడం జరుగుతుంది. ఆ పుస్తకానికే 'లాగ్ బుక్' అని పేరు. ఇవాల్టి లాగ్‌బుక్ మర్నాడు మీటింగులో పెక్స్ చూసి, సంతకం చేసి, ఎ.ఎస్.డియో లేక నేరుగా ఎస్.డియో కూడా సంతకం చేసాక అక్కౌంట్స్ సెక్షన్స్ ఏ.వో కు (అకౌంట్స్ ఆఫీసర్‌కు) పంపడడం జరిగేది. పేమెంట్స్ వివరాలన్నీ వారు చెక్ చేసుకుని, 'డ్యూస్' ఏవయినా ఉంటే - తదనుగుణమైన చర్యలు తీసుకునేవారు. ఇలా అక్కౌంట్స్ సెక్షన్‌కు పరిశీలనార్థం లాగ్ బుక్ వెళుతుంది కనుక, డ్యూటీ రూంలో లాగింగ్ సౌలభ్యం కోసం, సోమ, బుధ, శుక్రవారాల వివరాలకు ఒక లాగ్ బుక్, మంగళ, గురు, శని, ఆదివారాలకోసం మరో లాగ్ బుక్‌నూ ఉండేవి. "అలా హైదరాబాద్ 'ఎ', 'బి', 'సి' కేంద్రాలకు విడివిడిగా ఉండేవి. ట్రాన్స్‌మిషన్ అవుతున్న సమయంలోనే - కార్యక్రమం ప్రసారం అవడంతోనే, ఆ వివరాలన్నీ 'లాగింగ్' చేయాల్సి ఉండేది. ప్రసారం చేసేసిన టేప్స్‌ను ఎప్పటికప్పుడు అనౌన్సర్స్ డ్యూటీ రూంకు వెనక్కు పంపగా, ఆ టేప్స్‌లోని క్యూషీట్స్‌ను పరిశీలించి, పేమెంట్ పొజిషన్స్ రికార్డింగు తేదీ వంటి వివరాలను రాస్తూండడం జరుగుతుంటుంది.

డ్యూటీ రూం రేడియో

స్టేషన్ డైరెక్టర్ ఎప్పుడైనా డ్యూటీరూం 'ఆకస్మిక తనిఖీ'కి వస్తే ముందు చూసేది లాగ్ బుక్‌నే.! కొందరు డ్యూటీ ఆఫీసర్లకు ప్రసారం కాకుండానే వివరాలు నింపే 'త్వర'కాగా, మరికొందరికి ప్రసారమై గంటా రెండుగంటలు గడచినా వివరాలు నింపని 'తాపీదనం' ఉండేది. ఎప్పటికప్పుడు, అప్‌టుడేట్‌గా, టైమ్‌గా ఉండాలనేది అధికారులు ఆశించేది! నా బోటి వాళ్ళు సీట్‌కు అంటిపెట్టుకుని, అలా రాస్తూండడం కూడా క్రమశిక్షణ పాటించని కొందరికి నచ్చేది కాదు. ఓ డైరెక్టర్ ఆకస్మిక తనిఖీకి వచ్చి - ప్రసారం పూర్తికాకుండానే వివరాలన్నీ లాగింగ్ చేసేసి, ఎవరితోనో ముచ్చట్లాడుతున్న ఒక డ్యూటీ ఆఫీసర్ గురించి, ఆ లాగ్ బుక్‌లోనే 'కామెంట్' రాసి, టైం వేయడం నాకు ఇప్పటికీ గుర్తుంది.

ప్రధాన కేంద్రానికి బదిలీ అయివచ్చిన కొత్తలోనే ఒకసారి హైదరాబాద్ 'బి' లాగ్ బుక్ విషయంలో - ఓ సోమవారం పొద్దున్న, డ్యూటీ రూంలో అప్పుడు శని ఆదివారాల లాగ్ బుక్‌లు కూడా ఉంటాయి కనుక, మంగళవారం కూడా వాడే దానిలో పొరపాటున సోమవారం మొదటి ట్రాన్స్‌మిషన్ వివరాలు రాసినందుకు, గోవర్ధన్ గారు నాకు హెచ్చరిక పత్రం ఇవ్వడం గుర్తుంది! అదేమంత గొప్పనేరంకాదన్నమాట నిజమేగానీ, ఆ రోజుల్లో క్రమశిక్షణకున్న ప్రాధాన్యత దృష్ట్యా అది తప్పిదమే! అలాంటి పొరపాట్లు ఎందరో,

ఎన్నోమార్లు చేసినా, ఏమీ అనని పెక్స్(కో)లూ ఉన్నారు. నేను ప్రధానకేంద్రానికి రావడం ఎందుకో నచ్చని ఆయన ఆ పనిచేసారని, కొందరన్నారుగానీ నేను దానిని ఒప్పుకోను! ఆయన అలా గుర్తుచేసినందువల్లనే, క్రమశిక్షణలో నేను మరింత గురుతర బాధ్యతలోకి మళ్ళగలిగాను అని ఒప్పుకుతీరాలి!

మీకు తెలిసే ఉండచ్చు - శ్రోతల ఉత్తరాల కార్యక్రమం ఒక విశేష ప్రాచుర్యం ఉండిన కార్యక్రమం ఆ రోజుల్లో, 'ఉభయకుశలోపరి', 'చిత్తగించవలెను', 'ముఖాముఖి', 'పరిచయపత్రం' ఇలా శ్రోతల ఉత్తరాలకు జవాబులు కార్యక్రమం 'లేఖావళి' పలుపలు కేంద్రాలలో పలుపలుపేర్లతో ప్రసారమవుతూండేది. అప్పుడన్నీ పోస్టుకార్డులు, ఇన్‌లాండ్ లెటర్లేకదా! రోజూ రేడియోకేంద్రంకు ప్రసారమయ్యే కార్యక్రమాల మీద బోలెడు ఉత్తరాలు వచ్చేవి. ఆదివారం రాత్రి 'పరిచయ పత్రం' శ్రోతల ఉత్తరాలకు జవాబులు కార్యక్రమం ఉండేది. సాధారణంగా ఒక అనౌన్సర్ ఉత్తరాలు చదువుతుంటే, కార్యక్రమ నిర్వహణాధికారులెవరో ఆ కార్యక్రమానికి నిర్దేశింపబడి, వారు సమాధానాలు ఇస్తూండేవారు. నేను చేరేటప్పటికి హైదరాబాద్ 'పరిచయపత్రం' కార్యక్రమాన్ని చిన్నక్కగా ప్రసిద్ధి పొందిన వి.రతన్ ప్రసాద్‌గారు చదువుతూండేవారు. కార్యక్రమ నిర్వహణాధికారి నేరుగా పాల్గొనకపోయినా, సమాధానాలు రాసి ఇస్తే, వాటిని అనౌన్సరే పరిచయపత్రం సమర్పిస్తూ, చదవడమూ జరిగేది! అయితే వారం వారం ఉత్తరాలను ఆడియన్స్ రీసెర్చి విభాగం ద్వారా సేకరించుకోవడం, కార్యక్రమాల వారీగానో లేక తేదీల వారీగానో విడదీసుకోవడం, సమాధానాలు అవసరమైనవీ, సందేహాలతో కూడినవీ అయిన వాటికి - సంబంధిత కార్యక్రమ అధికారుల నుండి సమాధానాలు సమీకరించుకోవడం, పరిచయపత్రం ఒక స్క్రిప్ట్‌గా రాసి, పెక్స్‌కో సంతకం తీసుకుని, రికార్డు చేసో, లేక లైవ్‌గానో ప్రసారం చేయడం జరుగుతూండేది. ఎందరో శ్రోతలు పరిచయపత్రానికి "లేఖలు రాస్తూ - పత్రికల్లో ఉత్తరాలు రాసిన పాఠకులు తదనంతరకాలాన రచయితలుగా ఎదిగినట్లు, ఎందరో శ్రోతలు పరిచయపత్రానికి.." ముందు కార్యక్రమాలపై తను అభిప్రాయాలు రాసే శ్రోతలుగా ఉంటూ, ఆ తరువాత క్రమేపీ కార్యక్రమాల్లో పాలు పంచుకునే దిశగా ఎదిగి రాణించినవారున్నారు.

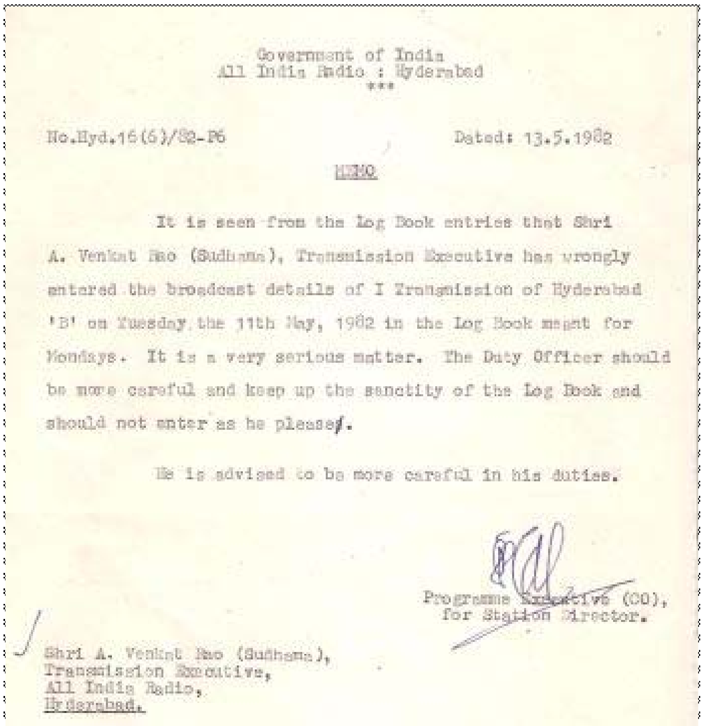

Government of India
All India Radio : Hyderabad
***

No.Hyd.16(6)/82-P6 Dated: 13.5.1982

MEMO

It is seen from the Log Book entries that Shri A. Venkat Rao (Sudhama), Transmission Executive has wrongly entered the broadcast details of I Transmission of Hyderabad 'B' on Tuesday the 11th May, 1982 in the Log Book meant for Mondays. It is a very serious matter. The Duty Officer should be more careful and keep up the sanctity of the Log Book and should not enter as he please.

He is advised to be more careful in his duties.

Programme Executive (CO),
for Station Director.

Shri A. Venkat Rao (Sudhama),
Transmission Executive,
All India Radio,
Hyderabad.

ఒకరోజు హఠాత్తుగా గోవర్ధన్ గారు "వచ్చే ఆదివారం పరిచయపత్రం నువ్వు చెయ్యాలి" అన్నారు. బహుశా రతన్ ప్రసాద్‌గారు ఏ సెలవులోనే ఉండడం వలన, నాకు చెప్పారనుకున్నాను. మరో అనౌన్సర్‌కు కాక, డ్యూటీ ఆఫీసర్‌గా పనిచేస్తున్న నాకు అప్పచెప్పడం మరీ ఆశ్చర్యంగా అనిపించింది! 1982 జూన్ 13న 'పరిచయపత్రం' డ్యూటీ అలా నాకు అసైన్ చేయబడింది. రతన్ ప్రసాద్‌గారు తననుండి ఆ కార్యక్రమం తొలగించినందుకు కళ్ళనీళ్ళెట్టుకుని - 'బాబూ! నీకిచ్చినందుకు నాకు చాలా సంతోషంగా ఉంది. నువ్వు కాబట్టి నాకు బాధలేదు" అని నా రెండు చేతులూ పట్టుకుని, అప్పగింతలు పెట్టినట్లుగా అన్న దృశ్యం, నాకింకా కదలాడుతోంది!! అలా 'పరిచయపత్రం' నాకు అప్పచెప్పడం.. చెప్పడం... 1990 లో ప్రమోషన్ మీద వెళ్ళేంతవరకూ కూడా, సుమారు ఏడెనిమిది సంవత్సరాలు నేను నిర్వహించాను. శ్రోతలతో అనుబంధ పటిష్ఠతకు అదే వేదిక! లీలాబౌడేకర్ అనే మహిళ స్టేషన్ డైరెక్టర్‌గా వచ్చినప్పుడు - 'పరిచయపత్రం'లో ఎ.ఎస్.డి పాల్గొనాలని అప్పుడు

అసిస్టెంట్ స్టేషన్ డైరెక్టర్‌గా ఉన్న ఆర్. అనంత పద్మనాభరావుగారికి ఆదేశిస్తే, ఆయన తనగొంతు పీలగా ఉంటుందని సుధామే కొనసాగిస్తాడనీ ఆమెను ఒప్పించారు. అలాగే శ్రీ కేశవ్ పాండే అనే స్టేషన్ డైరెక్టర్ గారుండగా ఆయనతో నేను స్వయంగా "ఈ కార్యక్రమం పెద్ద భారంగా ఉందనీ అందునా ఏడాదిగా నా సింగిల్ వాయిస్‌లో కార్యక్రమం సమర్పిస్తున్నాననీ" చెబితే - ఆయన కార్యక్రమం మాత్రం నా నుండి తీసివేయకుండా, నీకు కావలసిన లేడీ అనౌన్సర్ గొంతును సహాయకంగా తీసుకో! నేను డ్యూటీలు వేయమంటాను. అని నన్నే కొనసాగించమన్నారు. అప్పుడు అనౌన్సర్ జ్యోత్స్నతో కలిసి మేం ఇద్దరం అయిదారేళ్ళు 'పరిచయపత్రం' నిర్వహించాం మా ఇద్దరిగళాల్లో.

అసలు డ్యూటీ ఆఫీసర్‌గా నేరుగా కార్యక్రమాల ప్రసారాల్లో గళం ఇవ్వడం అనేది ఉద్యోగబాధ్యతల్లో విధాయకం కాదు. అవసరార్థం ఏ అనౌన్సరో ట్రాన్స్‌మిషన్‌కు ఆలస్యంగా వస్తే, మరే అనౌన్సరూ లేకపోతే, ప్రసారం ప్రారంభించడానికి అనివార్యంగా ఏ ఓపెనింగ్ అనౌన్స్‌మెంట్లో చేయాల్సివచ్చేది! వివిధభారతిలో ఉండగానూ, హైదరాబాద్ 'బి' కేంద్ర కార్యక్రమాలు ఉదయం ప్రసారం అప్పుడూ, అలా నేను మొదలుపెట్టిన సందర్భాలూ ఉన్నాయి. 'విఠల్ రావ్' అనే డ్యూటీ ఆఫీసర్ ప్రభాత ప్రసార ప్రారంభం అనౌన్స్‌మెంట్స్ నా గొంతులో ఓ టేప్‌లో రికార్డు చేసి పెట్టుకుని, తనెప్పుడైనా ఆపద్ధర్మంగా ఆ పనిచేయాల్సి వస్తే, ఈ టేప్ ఉపయోగించేవాడు.

'లాగ్‌బుక్'లో శ్రద్ధగా, నేను కుదురైన అక్షరాలతో రాయడమూ, ఇలా అసలు పెక్స్‌లు చేయవలసిన 'పరిచయపత్రం' శ్రోతల ఉత్తరాలకు జవాబులు వంటి కార్యక్రమం డ్యూటీ ఆఫీసర్‌గా నేనే చేయటమూ.. అదీ చూస్తూ.. ప్రముఖ వేణుగాన విద్వాంసులూ, ఆకాశవాణిలో సంగీత విభాగం ప్రొడ్యూసర్ అయిన శ్రీ ఎన్. ఎస్. శ్రీనివాసన్ గారు (శ్రీమతి శారదా శ్రీనివాసన్ గారి భర్త) "సుధామా! మేం చేయవలసిన చాకిరీ నువ్వు చేస్తున్నావేంటయ్యా" అని జోక్ చేస్తూండేవారు. వారు తమిళులు కదా! తమిళులను 'అరవలు' అనడమూ, 'అరవ చాకిరీ' అనేమాటా ప్రాచుర్యంలో ఉండేది కావడమూ తెలిసిన సంగతే కదా! అంచేత నాది 'అరవ చాకిరీ' అని ఆయన తమాషా చేసేవారన్నమాట.

అన్నట్లు ఆకాశవాణిలో విద్యావిభాగంలో ప్రముఖ హాస్య రచయిత మునిమాణిక్యం నరసింహారావుగారు కొన్నాళ్ళు పనిచేశారు. ఆ తరువాత ఆయన ఆంధ్రసారస్వత పరిషత్ పండిత శిక్షణా కేంద్రానికి ప్రిన్సిపాల్ గా చేశారు. ఒకసారి ఆయన చాలామంది స్టూడెంట్స్‌ల పుస్తకాలు దిద్దడానికి తీసుకెడుతూ ఉంటే, రామానుజరావుగారో ఎవరో - "అదేంటి మాష్టారూ! అలా 'గాడిద' బరువు మోసుకెడుతున్నారు" అని అడిగారట. ఒక క్లాసులోని దాదాపు నలభైమంది

విద్యార్థుల నోట్స్‌లు అవి. దానికి మునిమాణిక్యంగారు నవ్వుతూ - "ఒక్క గాడిదది కాదండీ! నలభై గాడిదల బరువు" అన్నారు.

'గాడిద బరువు', 'అరవ చాకిరీ' అనేవి వృత్తిలో భరించి నేను చేసానని ఎవరైనా అంటే - నేను వృత్తి చేసినన్నాళ్ళూ తృప్తిగా, ఆనందంగా, బరువు అనుకోకుండానే చేసాను. నేను పుట్టింది 'ఖర'నామ సంవత్సరంలోనే. గాడిద పేర ఉన్న ఒకే ఒక్క తెలుగు సంవత్సరం 'ఖర'. సర్వీస్‌లో ఉంటే ఆకాశవాణిలో ఈ ఖరనామ సంవత్సరం నవంబర్‌లో అరవై ఏళ్ళు నిండి రిటైరయ్యేవాడిని! కానీ ముప్ఫై ఏళ్ళు ఉద్యోగం తృప్తిగా చేసి, ఇక చాలనుకునే, 2008 ఆగస్టులో స్వచ్ఛంద పదవీ విరమణ చేశాను నేను.

కిరణ్‌ప్రభగారి సహృదయ ఆత్మీయ కాంతిమయ ప్రేరణ కారణంగానే ఈ జ్ఞాపకాలు మీతో పంచుకుంటున్నాను. నిజానికి రేడియో జ్ఞాపకాల్లో ఇప్పుడే అసలయిన ఘట్టాలు మొదలు. ప్రముఖుల పరిచయాలూ అవీను..! 'ఖర' శ్రీకరమూ, శుభకరమూ కావాలని 'ఖర' నామ సంవత్సర జన్మడినయిన నేను - ఉగాది శుభాకాంక్షలు చెప్పడం ఔచిత్యమేకదండీ!

(ఆకాశవాణి జాతీయ కవి సమ్మేళనంలో తెలుగుకవిగా ఎంపికైన వైనంతో మళ్ళీ వచ్చేనెలలో కలుద్దాం)

Click here to share your comments on this article